

Η Σαθρή Ανισότητα του κ. Picketty

6^η Μαΐου 2014

Δεν ξέρω αν κι εσείς νιώθετε έτσι αλλά ομολογώ ότι προτιμώ χίλες φορές να διαβάζω μια άποψη με την οποία διαφωνώ, αλλά που είναι διατυπωμένη έντεχνα, από μια άποψη με την οποία συμφωνώ που όμως υποστηρίζεται από λογικά ασυνεπή, σαθρά, επιχειρήματα. Κάπως έτσι ένιωσα διαβάζοντας το βιβλίο του Thomas Picketty περί ανισότητας, με τίτλο «Το Κεφάλαιο στον 21^ο Αιώνα».*)

Κατ' αρχάς, ο συγγραφέας, πολύ σωστά, βάζει στο στόχαστρό του την μεγάλη πληγή των κοινωνιών μας: την συνεχώς αυξανόμενη ανισότητα η οποία αποδομεί τις κοινωνίες μας, αποσταθεροποιεί τις οικονομίες τους, και δηλητηριάζει την δημοκρατία. Όμως, στον τίτλο του βιβλίου ο Picketty δεν αναφέρεται στην ανισότητα, που είναι το βασικό του θέμα, αλλά, ως ένας σύγχρονος Μαρξ, στο «Κεφάλαιο». Πολύ γρήγορα, όμως, ο συγγραφέας δηλώνει ότι απορρίπτει την έννοια του κεφαλαίου του Μαρξ, κάτι που βέβαια είναι αναφαίρετο δικαίωμά του εφόσον μας προσφέρει τον δικό του ορισμό του τι είναι κεφάλαιο και του τρόπου με τον οποίο η δική του έννοια περί κεφαλαίου μας οδηγεί σε καλύτερη κατανόηση του φαινομένου της ανισότητας. Δυστυχώς ο αναγνώστης, όσο και να ψάξει, δεν θα βρει κανέναν τέτοιο (κατά Picketty) ορισμό του κεφαλαίου στις 600 σελίδες του βιβλίου.

Η βασική υπόθεση εργασίας του συγγραφέα είναι ότι το πρόβλημα με τον διεθνή καπιταλισμό, και ο λόγος που η οικονομική ανάπτυξη είναι ισχνή έως ανύπαρκτη παντού, είναι ο εξής «θεμελιώδης νόμος» (όπως τον ονομάζει ο Picketty): η αποδόσεις του κεφαλαίου (π.χ. τα κέρδη) υπερβαίνουν συστηματικά, και για δεκαετίες τώρα, τον ρυθμό ανάπτυξης (ή αύξησης των εθνικών εισοδημάτων). Αυτό σημαίνει ότι οι ιδιοκτήτες του κεφαλαίου αποσπούν όλο και μεγαλύτερο ποσοστό της συνολικής «πίτας» εις βάρος όσων ζουν από μισθωτή εργασία και επιδόματα. Επειδή όμως οι μισθωτοί είναι εκείνοι που ξοδεύουν μεγαλύτερο ποσοστό των όλο και πιο ισχνών εισοδημάτων τους (ενώ οι κεφαλαιούχοι βάζουν όλο και πιο πολλά χρήματα στην άκρη επειδή δεν προλαβαίνουν να τα ξοδέψουν), η συνολική ζήτηση μειώνεται κι έτσι οι οικονομίες μας αποτυγχάνουν να αναπτυχθούν.

Κάπου εδώ έγκειται η προσωπική μου τραγωδία: σε γενικές γραμμές, η πιο πάνω υπόθεση του Picketty είναι και δική μου άποψη. Αυτό που όμως με εξοργίζει είναι ότι ο Picketty πασχίζει να θεμελιώσει αυτή την (κατ' εμέ, σωστή) άποψη σε σαθρά επιχειρήματα, κάνοντας το καλύτερο δώρο στους εχθρούς της.

Όπως προ-είπα, ο συγγραφέας μιλά περί κεφαλαίου χωρίς να ορίζει τι εστί κεφάλαιο. Μας λέει ότι απορρίπτει εκείνον του Μαρξ αλλά δεν μας λέει πως εκείνος ορίζει το κεφάλαιο. Κάπως έτσι το μπεστσέλλερ του Picketty αρχίζει να προκαλεί σύγχυση ακόμα και στον πιο καλόπιστο αναγνώστη του. Να σας δώσω ένα παράδειγμα: Ο Picketty αναφέρει ότι, κατά την διάρκεια της δεκαετίας του

1910 (που η υφήλιος βίωσε τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο), ο λόγος του κεφαλαίου προς το εθνικό εισόδημα κατέρρευσε στην Γερμανία, στην Γαλλία και στην Βρετανία. Ακούγεται λογικό να έχει συμβεί κάτι τέτοιο εν καιρώ πολέμου. Οι εικόνες που κατακλύζουν το μυαλό μας (της καταστροφής, των χαρακωμάτων, των νεκρών) συνηγορεί με την διαπίστωση του συγγραφέα ότι στην διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου «καταστράφηκε μεγάλη ποσότητα κεφαλαίου», στην Γαλλία, στην Γερμανία και στην Βρετανία. Λογικό δεν είναι, ως αποτέλεσμα, να μειωθεί ο λόγος κεφαλαίου και ΑΕΠ (δηλαδή εθνικών εισοδημάτων);

Κι όμως, αν το ξανασκεφτούμε, ο πόλεμος δεν έφτασε ποτέ στην Βρετανία. Ούτε καν πέρασε καλά-καλά τα σύνορα της Γερμανίας. Μόνο στην Γαλλία, όπου επικεντρώθηκαν οι μεγάλες μάχες, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι «καταστράφηκε κεφάλαιο». Εκτός βέβαια κι αν το κεφάλαιο, για τον Picketty, δεν είναι κάτι χειροπιαστό (π.χ. εργοστάσια, φορτηγά, σιδηρόδρομοι, βιομηχανικά ρομπότ) αλλά χρήμα ή χρηματιστηριακές αξίες που μειώθηκαν δραστικά λόγω του πολέμου. Αν είναι έτσι, τότε τα πράγματα μπερδεύονται: Ο λόγος κεφαλαίου και εισοδημάτων μπορεί να μειώθηκε πολύ όχι λόγω των καταστροφών που έφερε ο πόλεμος στο κεφάλαιο αλλά επειδή οι κινητοποιήσεις των κρατών και των οικονομιών τους (π.χ. οι τεράστιες νέες κρατικές δαπάνες για όπλα, πετρέλαια κλπ) αύξησε τα εθνικά εισοδήματα πιο γρήγορα απ' ό,τι αύξησε το «μέγεθος» του κεφαλαίου, μειώνοντας έτσι τον λόγο κεφαλαίου και εισοδημάτων.

Τι από τα δύο συνέβη; Ο κ. Picketty δεν μπορεί να μας πει, και δεν το προσπαθεί καν, καθώς αρνείται να ορίσει τι εννοεί με τον όρο κεφάλαιο: Μηχανήματα και άλλα κεφαλαιουχικά αγαθά; Ή την χρηματική αξία των κεφαλαιουχικών αυτών αγαθών; Με το να συγχέει τα δύο αυτά διαφορετικά πράγματα (δηλαδή την χρηματική αξία του κεφαλαίου με την ποσότητα των κεφαλαιουχικών αγαθών, δηλαδή του κεφαλαίου), ο Picketty καταλήγει να θυμίζει μια γάτα που κυνηγά την ουρά της:

- Ορίζει το μέγεθος του κεφαλαίου ως προς την χρηματική αξία του κεφαλαίου
- Ορίζει την χρηματική αξία του κεφαλαίου ως προς το μέγεθος του κεφαλαίου
- Ορίζει το μέγεθος του κεφαλαίου ως προς την χρηματική αξία του κεφαλαίου
- Ορίζει την χρηματική αξία του κεφαλαίου ως προς το μέγεθος του κεφαλαίου
- Κ.ο.κ

Όπερ μεθερμηνευόμενον, η εξήγησή του για την παρατηρούμενη αύξηση της ανισότητας πλούτου δεν στέκει. Και δεν στέκει επειδή βασίζεται στον «θεμελιώδη νόμο» για τον οποίο προσπαθεί να μας πείσει (βλ. πιο πάνω) ο οποίος λέει ότι οι αποδόσεις ή η χρηματική αξία του κεφαλαίου συστηματικά υπερβαίνουν τον ρυθμό ανάπτυξης. Όσο σωστή κι αν είναι αυτή η υπόθεση, η ανάλυση του συγγραφέα αδυνατεί πλήρως να την στηρίξει καθώς, όπως είδαμε, δεν έχει

τίποτα να πει για το πως ορίζεται η (και τι προσδιορίζει την) χρηματική αξία (ή τις αποδόσεις) του κεφαλαίου.

Εν κατακλείδι, ο Picketty παρουσιάζει μια υπόθεση για τα αίτια της παγκόσμιας αύξησης της ανισότητας που ναι μεν με βρίσκει σύμφωνο αλλά η οποία είναι τόσο σαθρά δομημένη που αποτελεί το καλύτερο δώρο σε όποιον θέλει να απορρίψει την υπόθεση αυτή. Με τέτοιους θεωρητικούς συμμάχους σας διαβεβαιώ ότι δεν χρειάζομαι αντιπάλους!

Μήπως, τουλάχιστον, ο Thomas Picketty έχει κάτι ενδιαφέρον και χρήσιμο να προτείνει για την καταπολέμηση της ανισότητας, αντισταθμίζοντας έτσι το «δώρο» του προς εκείνους που μας λένε ότι η παρατηρούμενη ανισότητα είναι φυσικό φαινόμενο που απλά αντανακλά τις διαφορές της παραγωγικότητας των ατόμων; Η πρόταση πολιτικής του Picketty είναι η εξής: να φορολογείται ετησίως και σε παγκόσμια κλίμακα ο πλούτος ώστε να υπάρξει ανακατανομή πλούτου. Σε πρώτο άκουσμα ακούγεται λογικό. Αν το ξανασκεφτούμε όμως η πρόταση Picketty είναι άλλο ένα δώρο σε εκείνους που δεν έχουν κανένα πρόβλημα με την αυξανόμενη ανισότητα και που δεν θέλουν να γίνει τίποτα να εμποδιστεί η προέλασή της.

Τέσσερις είναι οι λόγοι: Πρώτον, η ιδέα ενός παγκόσμιου φόρου είναι ουτοπική και δίνει άλλοθι σε όσους δεν θέλουν να εφαρμοστεί αυτός ο φόρος την ευκαρία να τον απορρίψουν ως ουτοπικό. Δεύτερον, είναι φύσει αδύνατον οι φορολογικές αρχές να υπολογίζουν, ακόμα και σε εθνικό επίπεδο, σε ετήσια βάση την αξία των περιουσιακών στοιχείων που ανήκουν σε κάθε σπιτικό (π.χ. τα ασημικά της γιαγιάς). Τρίτον, η φορολόγηση αυτών των περιουσιών είναι παράλογο να γίνεται ανεξάρτητα των εισοδημάτων. Αν όμως φορολογούνται τα εισοδήματα, και ο φόρος περιουσίας εξαρτάται από τον φόρο εισοδήματος, γιατί ενδείκνυται ο φόρος στην περιουσία όλων; Τέλος, όσοι έχουν όντως τεράστια περιουσία την έχουν «τοποθετήσει» επιδέξια σε φορολογικούς παραδείσους, ή σε τρασς, που δεν μπορεί να αγγίξει καμία εφορία κανενός κράτους.

Είναι πραγματικά κρίμα το ένα βιβλίο οικονομικής ανάλυσης που έτυχε να γίνει παγκόσμιο μπεστσέλερ φέτος, και το οποίο πράγματι περιστρέφεται γύρω από μια σωστή εξήγηση του πιο φλέγοντος ζητήματος της εποχής μας, να θεμελιώνεται σε τόσο σαθρή ανάλυση.

(*) «Το Κεφάλαιο στον 21^ο Αιώνα», του Thomas Picketty. Αγγλική μετάφραση με τίτλο «Capital in the 21st Century», σε μετάφραση από τα γαλλικά του Arthhur Goldhammer (Belknap Press), 2014, 671 σελίδες